

Dva detajla s stalne razstave Jaz, mi, drugi.

Foto: Irena Destovnik, 19. 10. 2010

JAZ, MI, DRUGI

Stalna razstava v Slovenskem etnografskem muzeju

V letošnjem letu je v Slovenskem etnografskem muzeju svoja vrata odprla stalna razstava Jaz, mi, drugi, ki se pridružuje že obstoječi Med naravo in kulturo in tako končuje daljši proces snovanja stalne muzejske postavitve. Stalna razstava je za muzej velik izziv, saj njena vsebinska in vizualna zasnova kar za nekaj desetletij zaznamuje identiteto muzeja. Zato odločitve o namenu razstave in o tem, kaj na njej predstaviti ter kako, da bo zanimiva in aktualna tudi v naslednjih nekaj letih, zahtevajo toliko več premisleka. Pričujoča ocena bolj kot z moje pozicije etnologinje izhaja iz mojega doživljanja razstave kot obiskovalke. Prav zato se v njej usmerjam zlasti h komunikacijski plati razstave in ne toliko k sami vsebinski zasnovi.

Slovenski etnografski muzej se je odločil, da v izhodišče ter središče stalne razstave Jaz, mi, drugi postavi človeka, s čimer se oddaljuje od koncepta razstave Med naravo in kulturo, kjer je v izhodišču zgodba o opredmeteni dediščini. Pripoved o človeku je zasnovana kot pripoved o človekovem umeščanju v prostor in družbo; o umeščanju, ki določa identiteto posameznika, oblikuje njegov življenjski cikel ter s tem njegovo izkušnjo bivanja v svetu. Razstava se dotakne človeka kot posameznika (jaz), človeka kot družinskega člana in člana njemu bližnje skupnosti, s katero se istoveti (mi), ter človeka kot osebe, ki iz različnih vzrokov zapušča njemu znani svet in se podaja med njemu drugačne ljudi (drugi). Popotovanje na relaciji Jaz–mi–drugi poteka skozi sedem poglavij, ki si sledijo v zaporedju Jaz (kot bitje), Moja družina, Moja skupnost, Čez meje domačega kraja, Moj narod, Moja ali tuja drugačnost, ki ga s sklepnim poglavjem končuje družbeni Jaz (mene). Vsako od omenjenih poglavij je predstavljeno z izbranimi temami in podtemami, ki nastopajo pri posameznikovem umeščanju v življenjski svet. Temu se na razstavi pridružuje še osebna zgodba literarnega junaka iz romana *Krka pa teče naprej*, ki naj bi se kot rdeča nit vila skozi razstavo in

tako tematske sklope povezovala v zaokroženo celoto človekovega življenjskega cikla.

Kot je zapisano v uvodni predstavitvi koncepta, sta temeljni namen in cilj razstave Jaz, mi, drugi spodbuditi obiskovalca, da med ogledom razmišlja o sebi, o lastni umestitvi v svet ter o svetu, ki mu pripada in s katerim se srečuje. Razstava naj bi delovala kot prostor premisleka in samorefleksije o tem, kdo smo, kaj nas oblikuje in določa, itd. Lahko rečemo, da v ospredje postavlja dokaj univerzalne teme, ki spremljajo človeštvo. Pri tem ne smemo spregledati tega, da so avtorji razstave na nekaterih mestih v razstavo vključili tudi fotografije in predmete, ki ne predstavljajo niti slovenske niti evropske dediščine, kar le še poudarja univerzalnost na razstavi predstavljenih tem. Odločitev muzeja, da v središče razstave postavi premislek o človeku, refleksijo in ne ogled dediščine, je treba pozdraviti. Takšno izhodišče za postavitve stalne razstave deluje sveže in je vsekakor dobrodošlo, če ne celo nujno za sodoben muzej, ki mora danes družbi dajati kaj več kot zgolj to, da varuje in prikazuje opredmeteno preteklost.

Razstava Jaz, mi, drugi to spraševanje obetavno in elegantno začenja z uvodnimi vprašanji, ki nas vpeljejo vsakič v novo poglavje in nas že na začetku spodbudijo k razmišljanju o lastnem svetu. Na žalost pa temu obetajočemu uvodu v poglavje ne sledi enako učinkovito tudi prikazana vsebina. Tako sem med ogledom razstave v glavnem ostajala bolj na ravni pasivne bralke besedil, ki se nekako ni znala aktivno vključiti v dialog z razstavo. Vsaj ne v tolikšni meri, da bi se me razstava čustveno dotaknila in v meni sprožila proces samorefleksije. Razlog za moj »hladen« odziv je treba delno iskati v vsebinski predstavitvi poglavij oziroma izbranih tem, predvsem pa me je zmotila vizualna govorica razstave. Vsako poglavje v razstavnem prostoru razpade na več sklopov, ti pa na kopico manjših tem, ki jih ob spremljavi ene ali več fotografij razlaga krajše besedilo, tega pa ponekod

* Saša Starec, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., podiplomska študentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Rožna dolina c. III/ 17F, E-naslov: sasa.starec@gmail.com

dopolnjujejo tudi izbrani predmeti. Oblikovna umestitev besedil in fotografij na majhne kvadratne plošče in njihovo nizanje po steni deluje precej monotono, statično in, paradoksalno, ustvarja občutek tekstovne prenasitenosti. Ta ni toliko posledica količine podatkov, temveč načina njihove umestitve v samo razstavo (oblikovanje), narave podatkov ter vsebinske togosti besedil (kaj in koliko se o neki temi pove). Prepogosto so se avtorji neke teme zgolj dotaknili in že prešli na drugo, pri tem pa so besedila preveč podobna splošni, ponekod tudi dokaj strokovni razlagi, ki sicer podaja nekaj temeljnih podatkov ali misli, hkrati pa ne pove nič oprijemljivega oziroma predstavljalivega. Zato bi bili potrebni detajli, ki bi posegli globlje in bi »razlagalno« besedilo ponazorili, dopolnili z nečim, kar bi razširilo kontekst predstavljene teme in jo naredilo še bolj zanimivo. Ta »podatkovna večplastnost« bi lahko bila sestavljena bodisi iz kakšnega bolj konkretnega, zanimivega podatka, zgodbe o prikazanem predmetu ali povednega podnapisa k fotografiji, bodisi iz osebnih zgodb. Glede na to, da etnologi črpamo predvsem iz ustnih virov, sem te na razstavi najbolj pogrešala. Tako pa na razstavi prevladujejo odsotost, nepovezanost med besedilom in nečim bolj predstavljalivim in oprijemljivim, s čimer bi obiskovalec lažje podoživljal besedilo ter s tem sporočilni in refleksivni naboj izpostavljenih tem. Ob pomankanju takšnega »dopolnilnega« gradiva, ki bi buril radovednost, mi ni preostalo drugega, kot da sem sledila branju enega opisa teme za drugim, kar me je vse prevečkrat spominjalo bolj na to, da listam po (etnološkem) leksikonu, ki mi v besedi in simbolični (!) fotografiji razlaga splošno o poroki, družini, itd. na Slovenskem, namesto da bi mi razstava ponudila nekaj, česar druge ne morem videti ali izvedeti. Nekaj, kar bi se me tudi čustveno dotaknilo, kar bi obudilo spomine, kar bi v meni reklo: »Tega si ne bi nikoli mislila«. Tako se me je čustveno dotaknila le zgodba o Aleksandrakah. Ta del razstave me je z zgodbo o življenjski usodi žensk, ki so se odpravile za boljši jutri v Egipt, in o življenju v »tujem« svetu pritegnil bolj kot katerikoli drug. Mogoče zaradi privlačnosti zgodbe, mogoče zato, ker je bila tema homogena in je govorila o konkretnih osebah v konkretnem času in prostoru, mogoče zato, ker je bila predstavljena obširneje tako z vidika osebnih zgodb kot fotografij (škoda le, da ni podnapisov!) ali pa zato, ker je bila to zgodba o ženskah. Zato mi je žal, da avtorji razstave pri predstavitvi Alme Karlin niso (bolj) posegli po njenih osebnih izkušnjah s popotovanj, zapisanih v njenih knjigah. Verjamem, da bi njeno lastno mnenje o tem, kaj

je pomenilo biti ženska popotnica v začetku 20. stoletja, delovalo sporočilno dosti močnejše, za primerjavo pa bi njeni zgodbi lahko dodali »sodobno« izkušnjo Benke Pulko in njenega »samotnega« popotovanja. Prav soočanje preteklega in sedanjega ter aktualizacija tem je tisto, ker sem na razstavi najbolj pogrešala. Ne rečem, da tega ni. Vesela sem, da razstava omenja aktualno temo množičnega turizma v Egiptu, toda na žalost ostaja le pri kratki omembi; spet nič konkretnega, vidnega, opominjajočega. In zakaj bi morali pri sezonskih delavcih posegati le po tistem, kar je bilo nekoč, k minulim oblikam sezonskega dela pa ne vključiti tudi današnjih sezonskih delavcev in tako seznaniti obiskovalca s tem, kaj sploh pomeni živeti kot sezonski delavec. Vse to so tiste male stvari, ki razstavi onemogočajo, da bi bila sporočilno močnejša.

Odločitev Slovenskega etnografskega muzeja, da zasnuje novo stalno razstavo tako, da bosta v ospredje stopila človek in njegovo soočanje s svetom ter da je cilj razstave razmislek in ne samo ogled, je več kot dobrodošla novost. Težave nastopijo pri realizaciji te ideje v prakso: pri izboru tematik in njihovem prenosu v razstavno govorico, ki po mojem mnenju ne omogoča učinkovite refleksije. Predvsem pa se mi zdi, da je razstava Jaz, mi, drugi s svojim jezikom ter z oblikovalskimi rešitvami neprijazna zlasti do otrok, saj ni nikakršnih nastavkov, ki bi jih spodbudili k interakciji s prikazano vsebino ter njenemu povezovanju z njihovimi lastnimi izkušnjami. Seveda bi bili takšni nastavki več kot dobrodošli tudi za odraslo publiko, kajti pogosto je tako, da nas mora k nekemu razmisleku ali primerjavi nekdo oziroma nekaj spodbuditi. Računati na to, da se bo to pri večini obiskovalcev zgodilo kar spontano, je utopično. Dogajanja zadnjih let v nekaterih evropskih muzejih nakazujejo, da je postal izjemno pomemben način nagovarjanja obiskovalcev razstave z različnimi učnimi stili. Mnogo pozornosti se posveča ne samo temu, kaj je predstavljeno, temveč tudi temu, kakšni so ti podatki in kako je vsebina podana obiskovalcem. Vse z namenom povečanja interakcije med razstavo in obiskovalci. Ukvarjanje z učnimi stili obiskovalcev ter njim prilagojeno vsebino je res lahko zamuden proces, vendar se zdi, da je postala danes za snovanje stalnih razstav bolj kot ne nuja, če želi muzej delovati kot prostor vseživljenjskega učenja in ne zgolj prostor ogledovanja starih predmetov. In temu bo treba v prihodnjih letih namenjati več pozornosti ne samo v Slovenskem etnografskem muzeju, temveč v vseh slovenskih muzejih.